

НАПРЯМ 2. ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-391-3-10>

ОСОБЛИВОСТІ ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРИ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЗБАЛАНСОВАНОГО (СТАЛОГО) ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ НА ЗАСАДАХ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ

Заруба Дмитро Васильович

аспірант кафедри зеленої економіки

та економіки природокористування,

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління

Як доводить досвід господарювання, поява нових потоків фінансово-ресурсних інвестицій активізує запровадження новітніх агротехнологічних практик з орієнтацією на забезпечення сталого (збалансованого) землекористування, наприклад, таких як точне землеробство, мінімальний обробіток, застосування покривних культур сприяють декарбонізації харчових ланцюгів та їх скорочення. Очікується, що новітні сільськогосподарські практики забезпечать збільшення поглинання CO₂ з атмосфери, що сприятиме досягненню глобальної цілі кліматичної нейтральності.

До структури функцій податкових інструментів чітко інтегруються завдання щодо відновлення і збереження агроресурсного потенціалу та пов'язані з цим задачі з охорони земель сільськогосподарського призначення. Фіскальне регулювання відіграє вирішальну роль для формування системи показників і механізмів стимулювання економічної ефективності, забезпечення раціонального використання агроугідь з орієнтацією на відновлення і збереження агроресурсного потенціалу [1, с. 65–68]. Взаємозалежність між фіскальною політикою держави щодо податкового навантаження агровиробництва і рівнем ефективності використання земель вже відмічено, зокрема, на основі її тривекторного впливу [2, с. 64]: орієнтація на використання ринкових цін для визначення земельного податку; необхідність встановлення орендної плати за землю на основі ринкових цін на ділянки агроугідь; урахування впливу економічного обігу земельних ділянок агроугідь. Інші автори [3, с. 429] загострюють увагу на таких особливостях застосування фіскального механізму до землекористування відносно інших секторів економіки, як особливості правового поля, територіально-просторового застосування, сезонність, застосування новітніх технологій та недостатній рівень фінансового забезпечення.

Під особливостями фіскального регулювання процесів використання земель сільськогосподарського призначення, на нашу думку, слід розуміти комплексне поєднання взаємовпливів прийомів і методів податково-бюджетного спрямування для оптимізації зусиль із підвищення ефективності агровиробничої діяльності за одночасного відновлення і збереження агресурсного потенціалу. Так передбачається консолідація фінансово-економічної ресурсної бази наповнення бюджетів різних рівнів та її раціональне застосування для вирішення проблем соціально-економічного і екологічного характеру в агровиробництві, а новітні задачі «озеленення» усіх без винятку виробничих процесів, привносять свої особливі акценти. Отже, потребує запровадження певний комплекс правових, організаційно-економічних, господарсько-управлінських, науково-технічних заходів і державних інституцій, взаємодію між компонентами якого забезпечить система інтегрованих фіскальних регуляторів з фокусом на забезпечення збалансованого (сталого) сільськогосподарського землекористування. Сформована сукупністю взаємоузгоджених заходів система сільськогосподарського землекористування зможе чутливо реагувати на вплив небажаних факторів, комплексно послуговуватись внутрішніми відновлювальними ресурсами та відповідати запитам екологічної безпеки з урахуванням принципів зеленої економіки. Регулювання окресленої системи має забезпечити потужний фіскальний комплекс, як балансний інструмент системи податків для формування фінансових резервів з наступними видатками, що у своїй основі має спиратись на систему індикаторів та показників еколого-економічної ефективності товарного рослинництва.

Проблемам виокремлення різних форматів ефективності сільськогосподарського землекористування приділено достатньо уваги. Згадаємо найбільш комплексний, на наш погляд, підхід з розгляду ефективності [4, с. 97–108], за яким запропоновано розрізняти окрім економічної та екологічної ефективності, ще і соціальну (загального і локального рівнів), технічну, технологічну, інвестиційну. Для кожного із виду запропоновано послуговуватись переліками показників. Але вважаємо, що запропоновані автором показники екологічної ефективності потребують більш чіткого розмежування з економічними, а виокремлення інвестиційної групи є надмірним, оскільки ця категорія є підрозділом економічної ефективності.

Для мети забезпеченні збалансованого (сталого) землекористування на засадах зеленої економіки необхідно залучення потенціалу фіскального фінансово-економічного інструментарію, що має спиратись на систему еколого-економічних показників і характеристик, які сформовано товарним рослинництвом. Економічну ефективності формують базові показники:

- рентабельність;
- урожайність;
- витрати на запровадження новітніх агротехнологічних практик;
- відсоток площі угідь із заходами з відновлення родючості;
- відсоток площі угідь, які виведено під залуження/заліснення території;
- відсоток площі угідь, на яких реалізуються системи новітнього агротехнологічного обробітку (наприклад, нульового обробітку, тощо).

Екологічну компоненту формують базові показники якісного стану ґрунтового покриву земель агроугідь, які задіяні у товарному рослинництві:

- запаси вуглецю і азоту у резервуарі мінеральних ґрунтів, як похідна від умісту органічного вуглецю;
- запаси продуктивної ґрунтової вологи;
- щільність ґрунтового покриву полів;
- показники лужності ґрунтового покриву полів.

Інтегральна роль у цій системі належить показнику вуглецевого сліду товарної продукції рослинництва як синтезу підсумків еколого-економічного впливу на агроекологічну систему виробництва. Крім того, він є індикатором організаційно-економічної ефективності процесу товарного рослинництва. Оптимізація використання агроресурсного, матеріально-технічного потенціалів призводить у підсумку до скорочення значень вуглецевого сліду продукції, що опосередковано може характеризувати динаміку антропогенного навантаження на агроландшафт та рівень агроекологічної безпеки.

При запровадженні новітніх агротехнологічних практик можуть виникнути ситуації додаткових фінансових навантажень на агровиробниче підприємство. Це може бути пов'язано з необхідністю закупівлі додаткової специфічної сільськогосподарської техніки та/або обладнання. Також може з'явитись потреба у закупівлі специфічних агрохімікатів, якими забезпечується зниження антропогенного тиску на навколишнє природне середовище при досягненні позитивних результатів у боротьбі зі шкідниками та збереженні показників урожайності на прийнятному рівні. Крім того, на початковому етапі агровиробництво може супроводжуватись деякими зниженнями показників урожайності товарного виробництва рослинництва, що формує додатковий фінансово-економічний тягар на суб'єкти господарювання. Таким чином, за сумою факторів запровадження ресурсоощадливих агротехнологічних прийомів і методів виробництва може мати свої специфічні фінансові бар'єри і перепони. У цьому випадку вирішальну роль має відігравати держава через застосування фіскального інструментарію, яким може бути забезпечена фінансова підтримка

агровиробників у спосіб залучення системи різних інструментів – від можливості надання кредитів на пільгових умовах до прямих субсидій.

З іншої сторони, реалізація агровиробничої діяльності сектору товарного рослинництва на засадах зеленої економіки забезпечує підвищення показників екологічної компоненти із розглянутої системи характеристик еколого-економічної ефективності господарювання. У цьому випадку стимулююча роль, знову ж таки, належить державі, адже через регулювання системою фіскального інструментарію створюється комплекс економічних стимулів щодо забезпечення прийнятних показників агроекологічного стану земельних угідь сільськогосподарського призначення. Наприклад, при збільшення запасів вуглецю чи при поліпшенні інших характеристик ґрунтового покриву відбувається зменшення податкових нарахувань за використання агроугідь.

Але запровадження системи фінансово-економічних стимулів і обмежень на основі використання фіскального інструментарію потребує наявності інформації як щодо економічного стану господарств, так і відносно зазначених агроекологічних показників. Якщо з економічними даними запитань не виникає, то отримання значень агроекологічних показників потребує розбудови системи моніторингу якісно нового характеру. На нашу думку зазначені підходи потребують системного підходу у їх запровадженні задля можливості протистояти новітнім викликам за умов глобалізації суспільного розвитку, а саме, на запит забезпечення збалансованого (сталого) використання земель сільськогосподарського призначення.

Список використаних джерел:

1. Кириченко А.В. Бюджетно-податкове регулювання розвитку агропромислового виробництва України : монографія. Київ : КОМПРИНТ, 2012. 245 с.
2. Гаража О., Шиян Д., Чернега І., Петренко О. Розвиток підприємництва в умовах завершення адміністративно-територіальної та земельної реформ: сталість сільських територій та інвестиційна конкурентоспроможність. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. № 2(43). С. 373–379. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.43.2022.3563>
3. Тарнавський В.А., Дребот О.І. Особливості розвитку фіскального механізму сільськогосподарського землекористування. Сучасні технологічні аспекти виробництва зерна та переробки сільськогосподарської продукції : матеріали Міжнародної наукової конференції (20-21 березня 2024 р., м. Дніпро). С. 429–431. URL: <https://rep.btsau.edu.ua/handle/BNAU/11153>
4. Новаковська І.О. Економіка землекористування : навч. посіб. Київ : Аграр. наука, 2018. 400 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/322985609.pdf>